

Men Idyller plejer kun at more børn og gamle folk, og jeg skal forskaane dem. Lad mig da blot for at vise dem, hvorledes arbejdet er vandret ud af hjemmene, minde dem om, hvad de har oplevet: oprettelsen af fællesmejerier, andelsslagterier osv. Dette er kun de sidste udslag af den samme bevægelse.

Hayde vi tid, kunde jeg fortælle dem om det hjem, jeg kender bedst, et almindeligt embedsmandshjem i 50—60erne, og de vilde forbavses over alt, hvad der blev udført der. Men jeg vil hellere henvise dem, der vil vide besked, til et lille skrift af Andrée, „Industrin och kvinnofrågan“. Eller til adskillige literære skildringer, f. eks. Sorenskriverhjemmet i Dyre Rein.

Det hed dengang: Kvinden har sin plads i hjemmet. Og med rette. Thi *der var hendes plads. Alt dette arbejde blev jo væsentlig udført af kvindehænder*, af husmoderen og hendes tjenestepiger, af de voksne døtre, de ugifte tanter. Og der var nok til alle hænder. Tænk blot paa de fem voksne døtre i Dyre Rein, hvor travlt de har.

Nu stod alle disse kvinder ledige paa torvet. De *maatte* have arbejde; de gik da ud af hjemmet for at gøre det samme arbejde udenfor hjemmet, som de havde gjort i det.

Men her *stødte* de sammen med mændene, der allerede havde det trangt nok; de mente, at arbejdet udenfor hjemmet hørte *dem* til. Først havde maskinerne konkurreret med dem, nu kom kvinderne og vilde det samme. *Da opstod konflikten!* Og den var og er en ulykke! Men *skylden* for den er hverken mænds eller kvinders. Den er tidens, udviklingens.

Dette er da den anden store forandring. Den første har hidført kvindens krav paa politisk indflydelse, den anden: kravet om arbejde. Af disse to afhænger, saa vidt jeg ser, alle andre bispørgsmaal i kvindesagen. Thi der er jo mange forskellige spørgsmaal — saa mange forskellige, at der er dem, der benægter, at der overhovedet er *én* kvindesag — der er mange, siger de, og de har ikke noget med hinanden at gøre.

Det tror jeg dog, de har. Jeg kan ikke gennemgaa dem alle, men jeg vil tage et par eksempler, et stort og et lille, for at vise sammenhængen.

Der er spørgsmaal om *den gifte kvindes reststilling*. Hun har ingensomhelst ret hverken over børnene eller over formuen. Men det havde hun heller ikke før — hvorfor kommer hun da nu pludselig og kræver det? Fordi, om hun end ingen magt havde *de jure*, saa havde hun den *de facto*. Mandens og

hele husets velfærd var før afhængig af husmoderen; det er det ikke mere.

Loven i gamle dage gav hende ingen magt, men livet gav hende des mere. Nu er manden, i hvert fald i de højere klasser, temmelig uafhængig af sit hjem, og husmoderen har nu kun den magt, loven giver hende — men den er ingen.

Det var det store spørgsmaal. Nu det lille. De ved, der er noget, der hedder dragtreforment. Hvorfor vil man just nu have den kvindelige klædedragt reformeret? Det er atter arbejdets skyld. Men kvinderne i gamle dage, der arbejdede saa meget i hjemmet, naar de kunde gaa i den dragt, hvorfor kan kvinderne i vore dage ikke gøre det samme? Mine herrer! Den dragt, fortidens kvinder gik i, naar de gik i køkken og kælder, den *viste* de sig ikke i; de var ikke „visible“. De, som har læst Gøsta Berlings saga, har maaske lagt mærke til, hvor forskelligt majorinden er klædt, naar hun fører malmtransporten, og naar hun præsiderer ved bordet paa festmiddagen. Hun havde nu personlighed til at vise sig offentlig i arbejdsdragten — det kan man gøre naar man er den mægtigste frue i Wermland, men det kunde vore bedstemødre ikke. Men *nu*, naar arbejdet falder udenfor hjemmet, nu vil kvinderne gerne se — ikke blot menneskelige men ogsaa lidt kvindelige ud — saa kom spørgsmaalet om en dragt, der paa en gang var en bekvem arbejdsdragt og dog til at vise sig i.

Jeg har dvælet saa længe ved det *materielle*, fordi det er det, man i vore dage er mest tilbøjelig til at fæste blikket paa. Men den spaltning, der paa det *ideelle* omraade skilte mænd og kvinder, var ikke mindre. Det følte kvinden meget snart efter 1849.

Det store aar 48 og krigen derefter, var jo en mærkelig løftelsens tid. „*Hin aand fra 48*“ som Ploug synger om, har der vel aldrig været mage til i vort land. Den samlede alle, kvinder som mænd, rige og fattige. Aldrig havde vel det *danske folk* i den grad følt sig som *eet*. De kender maaske historien om straffefangerne i Christianshavn, der vilde give deres overarbejde.

Ogsaa kvinderne var jo baaret af denne fælles følelse, saa længe krigen stod paa. Men da freden kom, da man skulde til at bygge op paa dette ny Danmark, der skulde staa paa frihedens grundvold — da var kvinderne ikke med. Her havde de intet at gøre. Her kunde selv fangerne komme med — mange af dem da — men kvinderne havde intet at gøre.

Da følte de sig saare fattige. Og denne